

SLOVENSKI GOSPODAR.

List ljudstvu v pouk in zabavo.

Izhaja vsak četrtek in velja s poštno vred in v Mariboru s pošiljanjem na dom za celo leto 4 K, pol leta 2 K in za četr leta 1 K. Naročnina za Nemčijo 6 K, za druge Evropejske dežele 8 K. Kdor hodi sam po nje, plača na leto samo 3 K. — Naročnina se pošilja na: Upravništvo „Slovenskega Gospodarja“ v Mariboru. — List se dopušča do odpovedi. — Udje „Katoškega tiskovnega društva“ dobivajo list brez posebne naročnine. — Posamezni list stanejo 10 vin. — Uredništvo: Koroška cesta šte. 5. — Rokopisi se ne vračajo. — Upravništvo: Koroška cesta šte. 5, sprejema naročnine, inserate in reklamacije.

Ze inserate se plačuje od enostopne pretivrtve za enkrat 18 vin, ali kar je isto, 1 kvadratni centimeter prostora stane 12 vin. Za večkratne oglase primeren popust. V oddelku „Mala naznanila“ stane beseda 5 vin. Parte in zahvale vsaka pretivrtva 24 vin., izjave in Poslano 36 vin. — Inserati se sprejemajo do torka opoldne. — Nezaprite reklamacije so poštnine proste.

CESARJEV ROJSTNI DAN.

Našemu cesarju.

Jutri, dne 18. avgusta, slavijo avstrijski narodi zopet rojstni dan svojega oboževanega vladarja, cesarja Franca Jožefa. Tretjikrat ga slavijo v sedanjih svetovni vojni. Že v mirnih časih so smatrali narodi ta dan za najboljšo priliko, da izkažejo vladarju svojo zvestobo. Vršila so se cerkvena in posvetna slavlja, vprizarjale bakljade in razsvetljave, prirejale šumne slavnosti in veselice. Še bolj nego mirni časi nas nagibajo sedajni strašni časi, da mu izrazimo ljubezen in zvestobo, ki jo čutimo v svojih sreih. Ne moremo mu tega sicer izraziti v veselju in razkošju, a kljub temu lahko smelo trdimo, da našim srcem nikdar ni bil tako blizu, kakor ravno v sedanjih dneh, ko so na vseh straneh vstali zemljelačni sovražniki, da napadajo ljubo nam Avstrijo, čez katero vlada naš cesar že blizu 70 let. Kakor otroci okoli svojega očeta, kadar je v nevarnosti, se zbiramo v tem času okoli svojega cesarja, prisegajoč mu, da smo voljni z njim vstrajati v velikanski borbi do zadnjega dihljaja. In kakor dobri otroci ravno v hudih dneh najbolj gorče molijo, da jim Bog ohrani dragega očeta, tako tudi mi v tej krvavi vojski srečete kakor kdaj poprej pošiljamo svoje molitve proti nebesom: Ohrani nam ljubi Bog našega modrega in očetovskega vladarja zdravega in krepkega, tolaži njegovo žalosti polno srce, ki mora prenašati toliko gorja, daj mu zmago čez vse naše sovražnike ter podeli nepremagani Avstriji zopet mirne, srečne čase!

Gorica.

Zalost nas je objela, ko smo izvedeli, da so dne 8. avgusta prišle italijanske čete v Gorico. Čez leto dni so vstrajali naši junaki na izpostavljenih postojankah, sedaj so se morali udati italijanski artilerijski premoči. In tako se je zgodilo, da je Lah vkorakal v nam toli omiljeno mesto.

Gorica in zemlja okoli Gorice je okrvavljena s krvjo naših očetov, mož in bratov. Zemlja, v kateri spijo naši dragi večno spanje, zemlja, ki je postala grobišče naših ljudi, nam je sveta in nam ostane sveta. Mi ne bomo dopustili, da bi na njej ostal verolomni sovražnik, ampak sami hočemo biti varuhi najdražjih nam grobov. Zato koprni naše srce, da se nam izpolni sedaj naša najsilnejša želja, da postane Gorica in goriška zemlja zopet naša, zopet — avstrijska.

Izguba Gorice nas je težko zadela, a nočemo mirovati, dokler se nam zopet ne vrne.

Naša južna bojna črta.

Po poročilih do 14. avg.

Avstrijsko uradno poročilo z dne 13. avgusta pravi, da se nahaja naša nova bojna črta med morjem in goro sv. Gabrijela. Gora sv. Gabrijela se nahaja severno-vzhodno od Solkana in je 646 m visoka. Severno od gore sv. Gabrijela držimo vse dosedajne postojanke. Od gore sv. Gabrijela proti jugu gre bojna črta vzhodno od Gorice, potem vzhodno od Dola, ki se razteza vzhodno od Doberdobske planote. Italijansko uradno poročilo z dne 11. avgusta pravi, da so Italijani prispeli na črto Bol do Črnega hriba ter

da še mi držimo Debeli vrh in vrh št. 121 vzhodno od Tržiča.

Če pogledamo zemljevid, vidimo, da gre naša bojna črta od Št. Petra pri Gorici v ravni črti vzhodno od Tržiča do morja. Doberdobska planota je torej že v laških rokah.

Zadnji boji za Gorico.

Kakor se je pričakovalo, se je zgodilo. Po dogem miru so Lahi prešli koncem meseca julija na bojišču pri Gorici vnoč v ofenzivo. Dne 30. julija je pričela njihova artilerija silno obstreljevati goriško in tolminsko mostišče ter hrib Sv. Mihaela. Ta ogenj se je dne 2. avgusta še ojačil. Ta dan je neka italijanska polstotnija napadla naše strelske jarke vzhodno od Tržiča z ročnimi granatami; bila pa je takoj odbita. Dne 1. avgusta je pričela sovražna infanterija v gostih množicah napadati Doberdob. Že dne 6. avgusta pa so se ti boji razširili na celo črto gori do Tolmina.

Pri goriškem mostišču.

Dne 6. t. m. zjutraj so pričeli Italijani s strašnim artilerijskim ognjem zlasti proti goriškemu mostišču in višini pri Podgori. Z malimi presledki je trajal ta ogenj dan in noč ter je zasipal strelske jarke, kritja in stanovališča naših hrabrih braniteljev. Besni infanterijski napadi so sledili neprestano drug za drugim od 6. t. m. popoldne. Neprestano so Lahi naskakovali naše pozicije

pri Podgori in Pevmi.

Naše čete so se junaško branile ter še v tem štadiju vjele 72 častnikov in 2900 mož. Hrčeti te višine, kjer že dolgo ne stoji nobeno drevo več, ki je prerit na vse strani in zamražen z jarki, je videl te dni najstrašnejše prizore, ter ga smemo po vsej pravici imenovati eno najbolj krvavih bojišč v tej vojni. Na tisoče in tisoče Italijanov se je valilo preko to pustine in na sto in sto jih je izdihnilo na tem morišču. Našim ni bilo več obstati. Umakniti so se morali s takozvane velblodje grbe te višine. Popolnoma raztrgani jarki niso nudili nobene varnosti več. Takrat je prišlo povelje, da se morajo naši umakniti za Sočo. Pričelo se je umikanje in ko je bilo vse končano, so zleteli

mostovi čez Sočo

v zrak. Dolgo že so bili ti mostovi cilj sovražnih topov. Oblaki dima so se dvignili iznad Soče ter zakrili naše čete sovražnemu pogledu. In Soča se je zopet umirila kot meja med nami in Italijani. Tako je napolnil dan 7. avgusta.

Gorica

je bila sedaj v bojni črti, ona Gorica, za katero se je bil boj od početka vojne z Italijo, nekdanj cvetoca, danes ena sama velika razvalina. Z one strani pa je udarjala granata za granato v razvaline. Tu intam se je dvignil plamen ter uničil, kar je še ostalo. In pričakovati je bilo, da se Gorica ne bo mogla dolgo držati, saj so stali italijanski topovi drug poleg drugega na višinah nasprotnega brega Soče. Naše vojaške oblasti so pravočasno poskrbele, da je goriško prebivalstvo imelo priložnost se spraviti na varno. Že v pondeljek, dne 7. avgusta, so zapuščali zadnji prebivalci opustošeno mesto. Le malo jih je ostalo. Nema in razdrta je sprejela Gorica italijanske čete v torek, dne 8. avgusta.

Gorica — kup razvalin.

Kup razvalin je Gorica. Strašni so bili dnevi do dne 8. avgusta in prebivalstvo je neizmerno trpele. Žene in posebno otroci so padali, zadeti od izstrelkov. Vse polno trupel je ležalo po ulicah med ruševinami. Kri je tekla po cestah in ulicah. Izdan je bil ukaz, naj se reši, kdor se more. In ljudje so hiteli ven, kamor so mogli, proti vlaklu, ki naj jih odpelje v varnejše dežele, ali so se začasno ustavili šokje v bližini. Beg iz Gorice je bil splošen.

Naši junaki pri Gorici.

Skoro 15 mesecev se je junaštvu naših čet posrečilo odbijati vse napade na Gorico, četudi z najtežjimi izgubami. Goriško območje ima svojo zgodovino, katero bomo mogli ceniti šele po vojski. Navdušenje naših hrabrih čet, njih trdna volja, da ne prepuste sovražniku peči zemlje več, kot je bilo to izstrategičnih ozirov potrebno, uprav ta krepka volja in brezprimerno junaštvo naših čet je doseglo, da se je mogla kljub premoči, kljub divjemu ognju velikega števila italijanskih topov držati prva postojanka, o kateri so vsi strokovnjaki sodili, da je ne bo mogoče držati. In držali so to postojanko naši junaki skoro 15 mesecev, dokler niso bili vsi jarki že tako razstreljeni, da niso nudili prav nobenega kritja več. In še tedaj jih niso prepodili Italijani, zapustili so postojanko le na povelje vojnega vodstva, da se preprečijo ogromne žrtve, katerim so bili izpostavljeni. Najlepši dokaz za to je, da so še v zadnjih bojih za goriško območje vjeli nad 4000 Italijanov.

Kalvarija razstreljena.

Kalvarijo so Italijani podminirali. Napravili so pod zemljo rov do Kalvarije ter so pod Kalvarijo zažgali razstreljiva. Le na tak način se je posrečilo Italijanom priti na Kalvarijo.

Italijansko časopisje o bitki pri Gorici.

»Idea Nazionale« piše: Nihče ne sluti, koliko krvi in solza se je prelilo v petnajstih mesecih vojske. Gorica mora postati naša, ker smo ji žrtvovali cvet italijanske mladine. »Corriere della Sera« in drugi listi smešno pretiravajo važnost uspeha. Trident in Trst so začasno vpokojili in trde, da je bila Gorica glavni namen, ki se je tudi dosegel. Italijanski vojaški kritiki pa ne prikrivajo, da je Gorica bolj moralnega kakor vojaškega pomena, če so avstrijske čete pravočasno zgradile na gorah nove postojanke, ker se je to zgodilo, je izpostavljena Gorica popolnoma uničenu.

Boji vzhodno Gorice.

Naše čete, ki so se umaknile na višine vzhodno Gorice, se uspešno branijo proti nadaljnemu prodiranju italijanskih čet. Uradno poročilo označuje fronto za Gorico kot naše nove postojanke, zato je smatrati, da so te pozicije že končnoveljavnne. Naša hrabra krdela so se torej umaknile le toliko, kolikor je bilo z ozirom na krajevne razmere neobhodno potrebno. Vzhodno Gorice se razprostirajo obronki Trnovskega gozda, kjer je mogoče prirediti dobre obrambene postojanke. Kako poteka naša nova črta, pa se še ne da dognati. Važno je, da so naše čete dosedaj odbile vse italijanske navale na Plave ter tako onemogočile, da bi nas prijeli Lahi na severu z boka.

1000 granat na eno mesto.

Topovska zrela 300 topov so bila naperjena proti 10 km dolgemu odseku. Na vsakih 30 metrov je takorekoč prišel en top. Mnoga točka je dobila kak dan po 1000 granat. Težišče vseh napadov v petih soških bitkah je bila višina Podgora, Oslavje in Sabotin.

Na smrt so čakali.

Medtem ko so se vojaške in civilne oblasti že davno preselile v kleti, so skozi okna še vedno gledali stari možje. Bili so po večini revni ljudje, ki so čakali v Gorici in se navadili vojske. Smrt meščanov je dobila obliko granate; niso bili bolni, marveč ubiti. Nad 300 italijanskih topov je bruhalo svoj ogenj od Moše do Števerjana, topovi vseh vrst: poljski topovi, lahke in težke havbice težki topovi, težki možnarji kalibra 21 in 28 cm ali 24 cm, ki streljajo bolj daleč kot drugi.

Ljudje bežijo . . .

Goriško, 9. avg. 1916.

Popoldanska ura je, ko to pišem. Begunci iz Gorice, Solkana in vseh krajev Vipavske doline zagrinjajo ceste. Matere z dojenčki v rokah, polodrasla deca s svežnji na glavi, z lačnimi, nemimi, polnimi vozmi. Vozovi vse vrst, navadno pred njimi ljudje kot vprežna živina. Vse gre naprej, naprej . . . Odrejeno je, da morajo vsi begunci čez kranjsko mejo in se ne smejo ustaviti na goriških tleh. Vsa cesta polna, težki avtomobili, ranjenci vjetniki . . . In vjetnikov je veliko. Lahko ranjeni korakajo po cesti v bolnišnice. Nehote mi vstaja v duši prizor iz Sienkiewiczovega „Z ognjem in mečem“, ko pridirja kozak na trg na spenjenem konju s klicem: „Hmyel ti je Lahe!“ — Oj ta naša Gorica, ta naša solnčna Goriška, kdaj bo konec vsega tvojega gorja. Lahki obstrajujejo neprenehoma našo Vipavsko dolino. Nočojšnja noč je bila tako strašna. In topovi so tako strašno, strašno grmeli in danes cel, cel dan — z izjemo krog poldneva. Italijani nadaljujejo svojo taktiko artilerije in napadov v masah. Izgube imajo pa strašne, kakor poročajo laški vojni vjetniki. Nekaj laških vojakov so vjeli danes prav blizu Sempetra. V Gorici so le južni kolodvor in Standrež zasedle danes laške patrulje, toda upamo, da le začasno. Boji se z vso besnostjo nadaljujejo. Toda trdno smo uverjeni, da bodo naše čete vrgle sovražnika nazaj. In najhujše smo že preboleli, to je treba konstatirati, če prav nas čakajo še hudi boji. Sovražnik naj le počaka, ni še vseh dni konec. Položaj nikakor ni brezupen. Poroča se nam, da se bojujejo v italijanskih vrstah poleg srbskih tudi francoski vojaki. Posebno številno je zastopana najmodernejša francoska artilerija. Sploh imajo lahi kanonov kot peska. Položaj se sedaj trezno presoja, posebno še dejstvo, da je Sv. Mihael trdno v naših rokah. Danes smo opazili na fronti samega Borojeviča. Novo upanje vstaja, nova vera prešinja naša srca. Čeprav smo imeli strašne trenutke.

„Italijani gredo.“

Sodi se, da je v Gorici ostalo še krog 6000 ljudi, ki so skriti po kletah. Toda veliko civilnega prebivalstva je v Gorici, Solkanu in Sempetru tudi ubitega in ranjenega.

V stolnico v Gorico je priletela prva italijanska granata v nedeljo, dne 6. avgusta, zjutraj, ravno ko je č. g. dr. Kobal pridigal. Stolnica je bila polna ljudi. Cerkev je pričela goreti. Nekaj oseb je bilo ranjenih.

V torek, dne 8. avgusta, ob 4 na 4. uro je pa prebivalstvo bežalo iz mesta na klic: „Italijani gredo!“ Gorica je gorela. Via Dogana je pogorela do tal. Zavod za pogrebe Ziano je vozil mrtve zaporedoma po 50 do 60 skupaj. Hud je bil ogenj iz pušk. Mnogo ljudi je bilo ranjenih od ognja iz pušk. V „Rdečo hišo“ je padla granata. V hiši je bila družina, a nobenemu se ni zgodilo žalega. V torek zjutraj ob 9. uri je krstil v stolnici monsignor Kolavčič nekega otroka. Med krstom so padle granate, a zgodilo se ni ničesar. Po Via Moreli so šle tri gospodične z glavarstva. Srečale so naše vojake, a na drugem koncu so bili že Italijani. Naši in Italijani so se obstreljevali. Naši vojaki so gospodičnam dali konje, da beže. Gospodične so jahale proti „Rdeči hiši.“ Tam sta bili zadeti dve gospodični in ostali mrtvi. Na starem pokopališču, v Via Trieste in Via Dressi so bili boji mož proti možu. Mnogo je mrtvih, med njimi tudi mnogo civilnih ljudi. Via Municipio (trgovina Paulin), Via Monace, Raštelj, Via Cacevia (trgovina Pich), vse to je pogorelo.

Kaj pripovedujejo begunci.

Begunci, ki prihajajo iz Gorice, pripovedujejo strašne reči. Vsem se pozna prežita vojna grozota. Gost velikanski dim se je raztezal od Podgore do Sv. Valentina ob desnem bregu Soče, v mestu samem je gorelo po vseh koncih in krajih, poslopja so se rušila, vmes jok in krik otrok in žena, ki so padali po ulicah ali umirali pod ruševinami. V celih ulicah ni videti niti ene hiše več kolikor toliko cele, vse je po-

rušeno, razdrto, razbito, zidovje raznešeno na vse strani, ulice so zasute, zvoniki cerkva visijo postrani in padejo, ako že niso padli, na tla z velikim truščem. Pod razvalinami mora biti pokopanih obilo oseb. Sodi se, da je mrtvih okoli 160 oseb, ranjenih pa okoli 800. Ljudje so vstrajali do zadnjega, potem so bežali, kamor je kdo mogel, ven iz dima, tja proti Ajdovščini ali proti Prvačini na varno. Pa tudi tja, proti Volčejdragi, Prvačini in Dornbergu so streljali Italijani ljuto in prizadevali škodo. Povsod po širni ravnini okoli Gorice, od Solkana do pod Kraške hribočke ob Mirnu in Sovodnjab in tja proti Vipavski dolini je besnela italijanska divjost in podila ljudi pred seboj.

Z Gorico je bilo treba izprazniti tudi vso bližnjo okolico. Nesrečni ljudje so bežali in polnili so se begunski vlaki. Odšli so zadnji, ki so vstrajali v in tik mesta v svojih lepih vaseh, še en pogled nazaj, nk razvaline in z Bogom ti lepa goriška pokrajina! Obenem pa se je vždušilo prepričanje, da se povrnejo na svojo grudo v srečnejše življenje. Begunce iz mesta in okoličanskih vasi: iz Solkana, ki je tako razbit, da ni niti ena hiša ostala cela, iz Standreža, Sempetra, Vrtojbe, Bilj, Renč, Volčejdrage in s strani Sempasa, so spravili v vlake in jih odpeljali v Lipnico. Nekateri begunci so prišli na Kranjsko iz Ajdovščine. Kakor je kdo mogel, tako si je pomagal na vojaških vozovih, na vozovih z voli so se pripeljali, nekateri so mogli rešiti le še to, kar imajo na sebi. Zastopniki raznih oblasti so šli v Ajdovščino.

O laških patruljah se pripoveduje, da so tekarle za ljudmi in jih klicale, naj nikar ne beže, marveč naj ostanejo. Sodi se, da je morali ostati še precej ljudi v mestu, ker pač niso mogli proč, na prim. iz središča mesta, kamor je padala granata za granato, se je rušilo vse naokoli in se valil dim po ulicah, kako more človek oditi kam?

Tudi sosedni kraji izpraznjeni.

Razven Gorice je ljudstvo zapustilo še Solkan, Kronberg, St. Peter, Gornjo in Dolnjo Vrtojbo, Bilje, Renče, Standrež, Volčjo Drago. Vlaki z begunci so se odpeljali v Lipnico.

Tihi junaki.

Noč od 6. na 7. avgusta je bila v Gorici mirna, bajnolepa. Ljudje so bdeli in se s strahom povpraševali: »Kaj bo prinesel drugi dan?« Vsi so slutili še kaj hujšega. In res! Že na vse zgodaj je pričelo italijansko topništvo sipati ogenj in železo na ubogo mesto. Ljudje so začeli bežati, kakor so bili oblečeni, vun iz mesta proti St. P. in V. Tam jih je sprejelo naše vojaštvo na vozove in peljalo v P. A nekateri so še vstrajali v mestu. Da, celo osmelili so se in šli na ulice, kjer pa se jim je odprl pogled na — rušenje in morenje. Moška, ženska, otročja trupla so ležala vseppek. Ranjenci so stokali in ječali, a nihče se jih ni usmilil. Pač žrtve vojne. Vojaki so hiteli od hiše do hiše in tirali ljudstvo s silo vun, da jih rešijo pred smrtjo. Kakšna zmešnjava je vladala, naj priča ta dogodek: Dimnikar je zbežal na plano v spodnji obleki z dimnikarsko metlo na rami in v eni roki z lomcem, v drugi z budilnikom, in sličnih slučajev se je ponavljalo več. Vsak je zgrabil prvo, kar mu je prišlo pod roke, in zbežal vun, da se reši. A marsikoga je dohitela smrt, ko se je že štel rešenim . . .

A bili so junaki, ki so opravljali kljub grozi svojo službo. Starček duhovnik monsignor K. je kljub ognju maševal in opravil sveti krst, dokler niso med svetim opravilom prileteli granate v cerkev na zbrano ljudstvo. Stolna cerkev je pričela goreti. Nikdo se ni upal gasiti, radi ognjenega dežja. Vendar sta se našla dva junaka, ki sta za trla ogenj — dr. J. K. in g. S. Vendar je postala cerkev žrtev plamenov. Tihi junaki, ki se ne bado hajo s svojim junaštvom.

Zmešnjava na begu.

„Slovenček“ poročevalec J. B. poroča o begu nekega Goričana. Begunec pripoveduje:

„Bežal sem v večni zmešnjavi z drugimi kakor brez uma. Videl sem, kako se je že na različnih delih mesta jel dvigati dim in to je moj strah še povečalo. Tekel sem po ulici Rabatta, da bi pogledal, kaj je z mojimi sorodniki, ki ondi stanujejo. Že oddaleč sem videl, kako so ženske in otroci bežali na pol opravljeni, vsak v roki s tem, kar je pograbil v prvem hipu. Krik in jok, vmes pa prasketanje ognja, trušč udirajočih se streh in lomljenje brun in tramov. Pridem bližje gorečih hiš, kjer sem bil nakrat zavil v gost dim. Spodtaknem se in padem na nekaj mehkega. Ko se dvignem, sem z grozo opazil, da sem padel na truplo — svojega botra. — Nehal je, kajti jok mu je vzel govorico.

Tekel sem kakor nor dalje skozi ulico. Vogel na Sempetersko cesto. Spotoma iste slike. Vmes so pa padale granate, kakor toča, in bobnenje je bilo tako, da ni bilo čuti posameznega strela. Na Sente-

terski cesti sem že srečeval ljudi, ki so bežali z mesta, napol oblečeni, v spodnjih oblekah, matere z otroci na rokah, pri teh starčki. Vsem se je čitalo z obraza: Le ven, ven iz tega pekla, Bog pa naj kaznuje verolomnega Laha po svoji pravičnosti! Eden je imel v rokah lonec, drugi svečnik itd., kajti nihče se v zmešnjavi ni spomnil, da bi vzel kaj koristnega s seboj. Otroci so jokali, žene tarnale, možje pa stiskali pesti in škripali z zobmi ter se ozirali nazaj in grozili Lahu s poginom in maščevanjem. V to gnečo pa so se mešali avtomobili, konji, vozovi i. t. d. Kjer je bil kak vojaški voz prazen, takoj so naložili vojakov nanj žene in otroke; drugi pa so korakali peš dalje, bos, na pol nagi. Jediti ni vzel nihče s seboj. Glad jih je torej trl in otroci so zopet jokali. Govorili niso med seboj nič, kajti srca vseh so le bila napolnjena z mislijo: Maščevanje!!

Prenehal je govoriti. Prosil sem ga, naj mi pove, kako je prišel semkaj. Začel je: Ko smo prišli tako zapuščeni in gladni do prve vasi, so častniki takoj ukazali dati nam jesti. Jedli smo molčeč, brez besede. Samo iz oči vseh so čitali dobri gospodje srčno hvaležnost. Tupatam se je kdo ozrl na mesto, kjer se je dvigal plamen in uničeval krasno naselbino. Mimo nas so hiteli vojaki z vozovi, topovi, branit verolomnemu sovragu v mesto.

Nihče ni izpregovoril, samo nemo so nam zrlle oči in oni so videli enako bedo ter prisegli osveto Italijanu.

Ko smo se nekoliko odpočili, smo se napotili še dalje. Spotoma so se nam pridružili begunci iz drugih občin. Mimo nas pa so hiteli vojaki v mesto. — Prišli smo do železniške postaje. Tam so nas že čakali vlaki in vstopili smo. Ta je klical mater, oni očeta, drugi brata itd. A redko se je kdo odzval. Ko smo bili v vozovih, smo se odpeljali. Šele spotoma so nekateri pregledali položaj, v katerem so se nahajali. Brez obleke, brez hrane, brez doma! In marsikomu se je utrnula solza, ko se je domislil, da zapuščeno, kar mu je bilo najsvetejše, domovino. In zopet so se krčile pesti in prisegale: Maščevanje, maščevanje in zopet maščevanje!

Prenehal je, posilil ga je jok. Vendar je še nekaj časa pripomnil:

„Gospod! Lah nas je prepočil. A to za malo časa. Pride enkrat dan, ko se naši hrabri vojaki vrnejo zmagošlavno v Gorico in mi z njimi v našo vedno avstrijsko Gorico!!!“

Poveljniki.

Poveljnik naše soške armade je zaslužni generalni polkovnik Svetozar Borojevič pl. Bojna; branilec Gorice je bil od začetka vojske podmaršal Zeidler. Borojevičev nasprotnik je vojvoda Aosta, kojega glavni stan se nahaja v Čeryinjanu. Njegova tretja armada je spočetka zastavila med Gorico in morjem stiri zbor. V poznejših bitkah jih je ojačila na sedem zborov s 17 pehotnimi divizijami. Armada vojvode Aosta je v 14 mesecih izgubila okoli 300 000 mož.

Boji pri Plaveh in Zagori.

V spisu »Turudija in njegovi junaki pri Zagori« opisujemo velevažno pa strašno pozicijo pri Zagori in Plaveh, kjer poveljuje junak Turudija že leto dni. Iz te pozicije hočejo Italijani zlesti na višino za Svetogoro na vzhodni strani in pogledati v Gorico s Trnovske planote. Ako bi se jim posrečilo tu prodreti, bi obvladali višine na vzhodni strani Gorice. Sedaj se zopet bijejo boji pri Plaveh in Zagori, zopet silijo Italijani navzgor, ali zama je njihov napor slej ko prej.

Sunek na južnem Tirolskem.

Listi javljajo, da se začne vsak čas splošna ofenziva Italijanov. Boji ob Soči imajo baje samo namen, zakriti prave italijanske namene, naperjene na Trentino in v prvi vrsti na mesto Rovereto. — List »Italia« potrjuje te vesti, pišeč, da smo na predvečer velikih dogodkov. Sovražnik dela samo defenzivno; tudi njegovi napadi imajo defenziven značaj. Avstrijska artilerija dela marljivo, da bi že v kati zadušila italijansko ofenzivo.

Molčeči kralj.

Iz Lugana poroča »Germania« iz najbližje okolice italijanskega kralja: Viktor Emanuel je postal zelo molčeč mož. Od izbruha vojske kralj ni izrazil svojega mnenja v nobeni obliki, na noben način in ob nobeni priliki. Zanima se za dogodke, kot bi ga nič ne brigali. Samo enkrat je rekel neki deputaciji, ki se mu je poklonila: »Jaz vodim Vašo vojsko, moja čast zahteva, da jo dobro vodim.« Na razumljiv način je tedaj kralj priznal, da odklanja odgovornost za to vojsko. Vse druge izjave, ki so jih kralju podtikali, so izmišljene. Kralj se ni udeležil nobenih velikih slavnosti, ki sta jih priredila angleški ali francoski veleposlanik

sprejel tudi ni Asquitha, češ, da je bolan, kar je ravnilo Renell Rodda v nemalo nadrejo; le d'Annunzio je bil enkrat v družbi s kraljem fotografiran. Kralj je d'Annunzia tudi objel, mu segel v roko, a rekel je le nekaj besedi, ki so bile popolnoma brez pomena. Kralj vse poslušal z največjo potrpežljivostjo, a ne reče ničesar. Ko je obiskal kralji Viktor Emanuel v Neapolju gledališče San Carlo, so ljudje strastno minifestirali. Kralj se je nahajal takrat v družbi Sonnina, Salandra in dr. Zavnega tajnika Carcano. Ljudje so vedno burnejše pozdravljali kralja, ki je končno vprašal Sonnina, če je demonstracija za ali proti vojski. Ko je odgovoril Sonnino: »Za vojsko!«, je rekel kralj nekoliko zasmehljivo Salandru: »Zahvalite se narodu gospod Salandra.« Ko so poročali kralju o izgredivih delavstva 1. maja 1915 v Turinu proti vojski in da je bilo ubitih nad 70 delavcev, je pozval Salandra k sebi in mu je rekel: »Turin, prva bitka, ki ste jo dobili proti italijanskemu ljudstvu.« Kralj se je hotel znebiti Salandra in Sonnina in je pozval Giolittija; a po vseh mestih v Italiji so začele pokati bombe; več celo blizu Kvirinala. Giolitti je odklonil v tako pozni uri sestavo vlade; kralju ni preostalo drugega, kakor da je dopustil Salandra in Sonnino da sta napravila svojo vojsko. — Kadar bo kralj zopet govoril, takrat bo končana vojska.

Turudija in njegovi junaki.

Iz poročila, odobrenega v vojnoporočevalskem stanu:

Globoko doli ob Soči leži Zagora. Skoro 500 m globlje od sedla, čez katero vodi edina železniška cesta. Skoro 500 m navzdol mora stopati vsak mož, se prenese vsak top, vsak kaneč juhe, vsaka nosilnica. In pot je vidna. Strma je in kar pred seboj imaš tu nasprotno stran, to se pravi veliko nasprotno stran od sovražnika zasedenih višin. Ob dnevu je vsak promet nemogoč, ponoči pa mora biti tudi vsak na to pripravljen, da ga kaka čez skale razpršena granata pritiska krvavega na pol.

Pot se imenuje: Zagorska smrtna pot. O Zagori se more reči, da je ni več; je le par sten, malo sidrova, kak križ iz okna, prevržen dimnik, ruševine, kamenje, drobci izstrelkov. Sredi skozi vas gre črta, par ruševin zunaj pozicije, par znotraj. Jedra hiša je skupna posest. En vogel imamo mi, drugega Italijani, fronta sta le malo korakov oddaljeni druga od druge. Granate igrajo v Zagori podrejeno vlogo, metala min delujejo tu noč in dan. Tudi ako vse mine ne zadenejo, pa potegne zračni pritisk za seboj vso okolico. Pa pok samasebi je tak, da more živce močnega moža uničiti. Kakor bi bil potres, tako se trese in pregiba zemlja. In dosti je dni, ko pride taka mina vsako minuto. Včasih je odmora dve minuti — celo noč traja včasih metanje min.

Kako žive ljudje v Zagori. Čez dan v kritju, a ponoči stegne glavo malo ven, ali more pričakovati mino vsak trenutek. Vsak teden se menja tu moštvo. Ponoči ne spi noben človek v Zagori. Osem noči čujejo. Vedno iste čete. Ze celih šest mesecev. In treba se misliti, kako tu diši po žveplu, dimu, izpuhtevanju izstrelkov, trupel . . .

Stiri gospodje so se tu, ki se nahajajo v tem odseku že jedno leto. Jeden izmed njih je poveljnik, slavnoznani Turudija, jedna najznačilnejših osebnosti ob soški fronti. On je iz rodu, iz katerega je bil vojak oče, ded, praded. V Srbiji so bili razpisali že nagrado na njegovo glavo: 30.000 dinarjev za živega Turudijo, 10.000 za mrtvega. Ko je prišel v Zagoro, je videl italijansko pozicijo nad bregom, višjo nad našo. Vzel jo je in vrgel sovražnika proti reki, tja, kjer je še vedno. Ali jarki so bili razstreljeni in batalion je bil brez kritja in zavetja. Po težkem dnevu tega boja je zapovedal Turudija, na kratko: Do jutri zjutraj mora batalion izginiti pod zemljo! In izginit je. Dalmatinci so njegovi ljudje. Vse more imeti od njih, oni vse od njega.

Zagora je jedna najstrašnejših točk na soški fronti. Dalmatince gre v boj kakor tev, v odmorih je krotak kakor ovca. Potem hoče pripovedovati o svoji družini in želi, da ga vpraša oficir, ali so mu že pisali otroci. Ako je ranjen, hoče, da vpraša oficir, kako mu je in potem gre za oficirja v smrt. Za Turudijo bi se dali vsi razrezati. Pa ne le moštvo, ampak tudi kadetje in oficirji. On je vedno z njimi tu v Zagori, že jedno leto. Z njimi samo kadetje in poročniki. Samo en nadporočnik je tu. Levo in desno sta padla major in stotnik. Nekoč je izgubil na jeden dan tri četrtine svoje stotnije. On pa je neranjiv. Ako strese glavo, letijo krogle proč — tako pravijo Dalmatinci. Dokler stoji on ob Soči, je nepremagljiva Zagora. Ako nalet na moža par metrov za nasprotno črto, se mu potemni oko: Tukaj imam umreti jaz, ti imaš umreti tam čisto spredaj! Tako pripovedujejo Dalmatinci.

V oktobru in novembru so šli Italijani nad Zagoro 12krat tako močni kakor branitelji. 50 stotnij proti 4. Brigadi iz Forli in Ravene, možje kakor leopardi, divji, drzni, gorki, veliki, lepi in strašni ob

jednem. Strašno so bili poraženi. V strelskih jarkih so ležali mrtveci, rezerva ni mogla čez . . . Prvi dan, po bitki pri Plaveh, je zaklical Turudija v oni hiši, katere je bila stran je naša, druga sovražnikova, skozi steno: »Jaz sem tukaj, Turudija! Pri Plaveh sem vas pobil, pri Zagori bo jednako!« Laški topovi so divjali v odgovor.

Leto dni je preteklo od bitke pri Plaveh. Ob 3. uri 30 minut je pričela. Gori na hribo je bila vojaška maša. Ves bataljon stoji tu. Čudim se, da ni mož z zlatimi svečinami v slovečem zagorskem bataljonu. Ti pač so vsi padli. Najgroznejše na tej vojni je to, da najboljši najprvi izginejo. Pokopališče. Oficirji imajo vsak bel kamen, moštvo lepo izrezan lesen križ. Vsi so umrli mladi. Po maši gre divizijski štab k havbični bateriji, ki tudi proslavlja obletnico. Moštvo stoji v dveh vrstah in general, njihov tovariš že leto dni, je imel nagovor. Vojaško se drži, ne more pa prikriti svojega ganutja: »Infanterija je z Vami zadovoljna.« Za topničarje največja pohvala. Komaj konča svoj govor, odda Italijani salvo. Slovesno zveni, kakor za oder pripravljeno, skoro dramatično. General seže v roko vsakemu odlikovanecu. 78 jih je, ki nosijo hrabrostni znač . . .

Brezdno plamena.

Švicarski list »Le Journal« prinaša poročilo o bojih na soški fronti in pravi: Proga od Sabotina do Gorice je brezdno plamena. Italijani se imajo zahvaliti za svoj uspeh samo artileriji, ki je osrečotočila tukaj vse topove, kar jih je imela na razpolago in izpostavila branitelje gorečemu jeklenemu dežju. Obstreljevanje je bilo največje in najhuje v tej vojni. List »Petit Parisien« poroča, da so imeli Italijani tu nad vse velike izgube. Podgora in Plavi so bile tako obstreljevane, da je Cadorna mislil, da ni več Avstrijcev tam. Kaverne pa so bile vse eno polne Avstrijcev, tako da so bili Italijani izpostavljeni ognju strojnih pušk, ki je zahteval naravnost neverjetne izgube.

Anglež o bojih na soški fronti.

Lord Northcliffe pravi v neki brzozavki s soške fronte, da na Angleškem komaj morejo imeti pojem o strahovitem boju na italijanski fronti. Če bi se imelo objavljati samo število ranjenec, ki so jih vozili vozovi angleškega Rdečega križa, bi se obišli že odprle oči. Sovražnikova srditost je razvidna iz njegovih ravnanj.

Naša južna bojna črta.

Po poročilih do 16. avgusta.

Iz avstrijskih uradnih poročil dne 14. in 15. t. m. je posneti, da naša nova bojna črta (glej 1. stran današnje številke »Slovenskega Gospodarja«) teče sledeče: Gora Sv. Gabriela — kraj Merna (južno od Gorice ob Vipavi) — Lokvica (vas 1 km severovzhodno od Opatjega sela) — Devin (južnovzhodno od Tržiča ob morju. Na črti napadajo Lah zadnje dni z ogromno silo. V prostoru med Vipavo in Lokvico so Italijani dne 13. avgusta napadli naše postojanke nič manj kot sedemkrat. Naši so ostali lastniki svojih novih postojank. Sovražni sunek na tem prostoru je naperjen proti — Trstu!!! Tudi na prostoru med Solkanom in vzhodno od Gorice se srčiti sovražni napadi ponavljajo noč in dan. Od tukaj silijo Italijani v prelepo Vipavsko dolino.

Naša nova fronta na Primorskem.

Italijani so napadli na Goriškem nove naše postojanke, S svojimi najtežjimi topovi obstreljujejo vrh Sv. Gabriela in Sveto goro, ki leži ob ovinku Soče, severovzhodno od Gorice; njih pehota pa naskakuje naše nove postojanke na nizkih gričih, ki leže vzhodno od mesta. Previdno so napredovali Italijani proti črtam med Vipavsko dolino in morjem.

Kraška planota južno od Vipavske doline se imenuje zemljepisno Komenska planota. Proti zahodu naprej štrleči del te planote je Doberdobska planota, ki je postala slavna v tej vojski; loči jo globoka soteska Dol od vzhodne polovice skupne kraške planote. Skozi to kraško sotesko vodi deželna cesta iz Gorice v Devin.

Nova bojna črta je krajša, kakor je bila stara. Med tem, ko so se stare postojanke na Doberdobski gorski planoti lahko obstreljevale s treh strani, branijo e. in kr. čete sedaj bojno črto, ki gre precej naravnost.

Gorica se nahaja prejkoslej v obsegu najhujših topniških bojev.

Glede nove bojne črte pišejo vojni poročevalci, da se more z vso gotovostjo trditi, da se nahaja za prvo bojno črto še druga, po najmodernejših načelih zgrajena in prilagodena izkušnjam sedajne svetovne vojne.

Izdajalec — župan v Gorici.

Znani italijanski odvetnik v Gorici dr. Cesciutti je bil odbežal v Italijo še pred izbruhom vojne. Dr. Cesciutti je bil podžupan v Gorici, eden glavnih

stebrov iredentističnega gibanja. Sedaj poročajo, da je dr. Cesciutti odpotoval iz Florence v Gorico, da tam organizira italijansko upravo mesta. Malec težka bo njegova naloga, sredi razvalin organizirati to mestno upravo. — Dr. Cesciutti je bil eden najbolj zagriženih sovražnikov slovenstva na Goriškem. Z njim vred je boje došlo v Gorico še več Latrov, ki so pred vojsko zbežali iz Gorice.

Rusko bojišče.

Na ruskem bojišču se vršijo na celi fronti hudi boji. Posebno skupina Karl Franc Jožefa ima prestatil silovite sovražne sunke. V Bukovini in južnovzhodnem kotu Galicije, t. j. ob rekah Črni in Beli Ceremoš, smo vrgli sovražnika daleč nazaj. Ob kolenu naše gališko-karpatске fronte, t. j. pri prelazu Jablonica in Tatarov, smo se dne 14. avgusta morali pred rusko premočjo umakniti na karpatske postojanke. Dalje proti severozahodu so naši izpraznili 3 mesta Delatyn, Tismienica in Stanislav. Rusi se nahajajo sedaj kakih 15 do 25 km zahodno od Stanislava. Severno od Dnjestra smo premestili naše postojanke od potoka Koropjec na spodnji tok Zlote Lipe. Ob gornji in srednji Strypi so Rusi na črti Kozovo—Zborov, ki leži kakih 15 do 20 km zahodno od Tarnopola. Med Tarnopolom in mestom Brodi Rusi ne morejo naprej, dasiravno so vrgli v ta prostor ogromne čete. Huda bitka se sedaj vrši pri kraju Podkamen (južno od mesta Brodi). Vsako ped zemlje bližje Lvovu morajo Rusi drago odkupiti. Na naši volinjski fronti so sicer srčiti boji, a naši še imajo skoro zavsem iste postojanke, kot pred tednom.

Veliko odlikovanje za naše hrabro se boreče čete je, da je cesar imenoval vrhovnega poveljnika naših armad, nadvojvoda prestolonaslednika Karola Franca Jožefa za generala kavalarije in admirala naše mornarice.

Armade in poveljniki.

O naši in ruski fronti ter poveljnikih na obeh straneh se poroča z bojišča:

Naši poveljniki južno od Tarnopola to je pod vrhovnim poveljstvom nadvojvode Karl Franc Jožefa so: Med Tarnopolom in Dnjestrom grof Bothmer, južno od Dnjestra do Karpavov general Kövessa, karpatski fronti od Tatarova do rumunske meje pa poveljuje general Pflanzer-Baltin.

Na rusko armado Saharova, ki stoji ob Strypi in Koropjecu, se naslanja na jugu armada Ščerbačeva, ki se bori ob Dnjestru v Galiciji. Zadnje dni je izvršila brezuspešne napade na armado generala pl. Kövessa južnozahodno od Delatyna. Končno je še omeniti južno krilo te ruske napadalne armade, ki stoji pod poveljništvom Lešičkega.

Naši poveljniki na Hindenburgovi fronti so: severno od Tarnopola general Böhm-Ermolli, severno od mesta Brody general Terstjanski, ob Stohodu general Fath in severno od njega bavarski princ Leopold.

Severni ruski napadalni armadi poveljuje general Leš, ki vodi napade ruskih čet severno od trdnjave Luck, vzhodno od Kovla ob loku Stira. General Leš je stal pred veliko ofenzivno severno od Rokitenskih močvirij ter je prišel tekem boja z ojačenji proti Kovlu. Gre za one čete, ki se bojujejo sedaj ob Stohodu, nekako v prostoru Stobilva—Kiselin. Južno od te ruske skupine stoji armada Kaledin, ki se je bojevala nekako pred prostorom okrog Lucka ter si hoče skupaj z armado Leš, ki stoji severno od nje, izsiliti napredovanje proti Kovlu. To prodiranje od vseh strani pa se je doslej vedno zlomilo ob hrabrem odporu naših čet.

V prostoru pri Brodih in zahodno ter jugozahodno od tam stoji ruska armada Saharov. Bojuje se proti armadi Böhm-Ermollija, ki tvori južno krilo Hindenburgove fronte. Ta ruska armada Saharov ima težavno nalogo, »prodreti« proti Lvovu. Dosegel je pač vsled močnih razpoložljivih čet marsikak uspeh, kakor n. pr. zasedenje Brodov, ter je mogel dospeti tudi na zapadni breg Sereta, severozahodno od Zaloštev, vendar pa se tudi s tem ni grozeče približal svojemu velikemu glavnemu cilju — Lvovu — ravnotako ne, kakor se nista bolj proti severu se boreči ruski armadi približali svojemu cilju Kovlu. A pač pa si je general Saharov pridobil slavo, da je brezobzirno žrtvoval svoje moštvo svojemu cilju.

Vrhovno poveljništvo vseh petih ruskih napadalnih armad ima general Brusilov, čegar poveljevanje nosi pečat najbolj neusmiljenega tratenja moštva. Brusilov se ima največ svojim neizčrpnim številnim rezervam zahvaliti za svoj uspeh. Svoje rezerve je pošiljal pogosto v 17 črtah v boj.

Pred Solunom.

Pred Solunom postaja ozračje od dne do dne bolj vroče. Francosko časopisje zatrjuje, da bo vrhovni poveljnik četverospornim čet prav kmalu pričel z resno ofenzivo. Kažejo se že nekaki predznaki bodočih bojev. Dan za dnevom se namreč vrše prasko med četverospornimi in Bolgari. — Francoska artilerija že obstreljuje mesto Dojran.